

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีพระราชดำรัสว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และระดับประเทศ โดยการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง ซึ่งก็คือ ความพอเพียง โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นรากเหง้าของคนทุกระดับและเป็นจุดเริ่มต้นของการดำรงชีวิตแบบพอเพียง

อีกทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550–2554) ได้ระบุไว้ในบทที่ 2 ว่าด้วย ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทย สู้สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ระบุว่า สภาพสังคมของไทย กำลังก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ เกิดภาวะพึ่งพิงสูงขึ้น แต่ด้วยทำงานที่เป็นวัยที่ต้องแบกรับภาระนั้น แม้จะมีโอกาสรับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตได้มากขึ้นก็ตาม แต่ยังไม่สามารถนำความรู้ที่นำมาปรับใช้กับชีวิตจริงได้ กำลังคนระดับสูงขาดแคลน ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ประสบปัญหาวิกฤตค่านิยม จริยธรรม พฤติกรรม ความคิด และทัศนคติ โดยรับเอาค่านิยมต่างชาติเข้ามา โดยที่หลงลืมความเป็นไทย เห็นได้ชัดจากเด็กวัยรุ่นที่มีค่านิยมตามแบบนักแสดง นักร้องต่างชาติ ผ่านสื่อทางเทคโนโลยีที่เข้าถึงทุกบ้าน ได้อย่างง่ายดาย

นอกจากนี้ ได้ระบุถึงอันตรายจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ มีผลกระทบต่อสถานะทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ค่านิยมของคนในประเทศ นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมโลกที่เกิดจากทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ได้ส่งผลให้เกิดอุบัติเหตุร้ายแรงแก่ภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก และระบุว่า ประเทศไทยยังคงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น โดยอัญเชิญ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวม ที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ดังนั้น โรงเรียนอนุบาลซึ่งเป็นแห่งแรกที่ทำให้การศึกษาเพื่อพัฒนาคน ให้มีความรู้และบ่มเพาะค่านิยมอันดีงาม จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อสังคมไทยยุคปัจจุบัน

จากข่าวสารที่ได้รับในปัจจุบันเห็นได้ชัดว่า บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีผลกระทบต่อเด็กปฐมวัย เฉกเช่นเดียวกันกับคนทั้งหลาย

ทั้งในชีวิตปัจจุบันและชีวิตในอนาคต รวมถึงกระแสการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ทำให้สูญเสีย วัฒนธรรมเดิมที่ดีงาม ค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์ปรากฏให้เห็นอยู่โดยทั่วไปในสังคม เด็กจึงมีฐานะทาง วัฒนธรรมไม่เข้มแข็ง ขาดความสามารถในการคัดกรองสิ่งที่เหมาะสมมาสู่ตนเอง อีกทั้ง มีธรรมชาติของการเรียนรู้โดยการเลียนแบบจากตัวแบบในสังคม ดังนั้นสถานการณ์ที่เด็กเผชิญ อยู่จึงเป็นสถานการณ์ที่น่าวิตกอย่างยิ่ง

คนไทยในยุคปัจจุบันมีวิถีชีวิตแบบสมัยใหม่ ภายใต้สังคมที่ผสมผสานระหว่างเก่ากับใหม่ ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลง กำลังก้าวเข้าสู่ภาวะการขาดความสมดุลระหว่างคน สังคม และธรรมชาติ ผู้คนเริ่มแย่งชิงทรัพยากรกันโดยไม่ทราบ ไม่สนใจ และละทิ้งภูมิปัญญา ที่ยังคงมีคุณค่าและดีงาม ซึ่งบรรพบุรุษได้สะสมและสืบทอดมาจนหมดสิ้น ในที่สุดภูมิปัญญาไทย ที่เคยใช้เป็นหลักในการดำเนินวิถีชีวิตก็ถูกกลืนหายไปจนเกือบหมดสิ้น คนไทยอยู่ในภาวะขาดความ เชื่อมั่นในการพึ่งภูมิปัญญาของตน ในการแก้ไขปัญหาของตนเอง ของสังคม และของประเทศชาติ โดยลืมไปว่าคนไทยก็มีคนที่มีความสามารถในการทำงาน ทำให้คนไทยขาดความเชื่อมั่นใน ภูมิปัญญาของตน เกิดการหยุดการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาใหม่ ๆ ที่ทรงคุณค่าในยุคปัจจุบันอย่าง น่าเสียดาย

จากการเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคมโลก ซึ่งอาจจะเรียกได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ เด็กปฐมวัยต้องอยู่ในสังคมแห่งการแปรปรวนนี้ วิถีชีวิตที่ดีงาม ในอดีตค่อย ๆ ลดลง เด็กจะต้องเผชิญกับโลกที่มีสภาวะยากลำบากยิ่งขึ้นต่อไป

ถึงเวลาแล้ว ที่เราควรจะหันกลับมาให้ความสำคัญกับรากเหง้าที่บรรพบุรุษได้สั่งสมมาให้ ซึ่งก็คือภูมิปัญญาท้องถิ่นของเรา ผู้ศึกษาในฐานะที่เป็นประชาชนคนไทยคนหนึ่ง และในฐานะ ที่เป็นบุคลากรทางการศึกษา จึงต้องการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญา ท้องถิ่น ให้มีความเหมาะสมและส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียนให้ได้มากที่สุด โดยยึดหลัก เศรษฐกิจพอเพียงและความพอประมาณเป็นที่ตั้ง และในฐานะของสถานศึกษา โรงเรียนอนุบาล วิทยา ก็ควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนผู้ซึ่งจะเติบโตไปเป็นกำลังสำคัญของชาติ โดยการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งในและนอกโรงเรียน ให้เด็กได้เรียนรู้อย่าง มีอิสระในพื้นที่ที่เหมาะสม มีความน่าสนใจ เข้าถึงได้ง่าย และส่งเสริมพัฒนาการนักเรียนได้อย่าง เต็มความสามารถ

ดังที่ได้ระบุในวิสัยทัศน์ของโรงเรียนอนุบาลวิทยาวาว่า โรงเรียนอนุบาลวิทยาวา มุ่งจัดการ เตรียมความพร้อมด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยยึดเด็กเป็นสำคัญ อีกทั้ง มีการพัฒนาหลักสูตร และสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง ให้สอดคล้องกับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสถานการณ์สากล โดยความร่วมมือจากผู้ปกครองและชุมชน นอกจากนี้

ยังได้ระบุในพันธกิจของโรงเรียน ข้อที่สองว่า โรงเรียนส่งเสริมให้เด็กมีความพร้อมในด้าน ภาษาไทย คณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษ สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม คนตรี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาแห่งชาติ และภูมิปัญญาสากล

ซึ่งในปี พ.ศ. 2546 ได้เคยมีการเรียนการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่นักเรียน ชื่อโครงการ ว่า “เส้นทางข้าว” โดยการส่งเสริมให้นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 3 เรียนรู้ที่มาของข้าวและขั้นตอนของการทำนา ให้นักเรียน ได้ลงมือปฏิบัติจริง ต่อยอดไปถึงการนำข้าวไปประกอบอาหารต่าง ๆ แต่ในปีต่อมา โครงการไม่ได้ดำเนินการต่อ เนื่องจากความไม่พร้อมทางด้านสถานที่

จากความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้นนี้ ผู้ศึกษา จึงมีความสนใจที่จะศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของอำเภอสันทราย เพื่อนำไปต่อยอดความคิด เป็นแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมพัฒนาการนักเรียน โรงเรียนอนุบาลวิริยา ควรจะบริหารจัดการอย่างไรให้เหมาะสมกับวัยและส่งเสริมพัฒนาการนักเรียนได้มากที่สุด และการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นควรมีดำเนินการอย่างไร เพื่อให้การนำไปใช้ประกอบการเรียนการสอนไปได้อย่างต่อเนื่องในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพการใช้และบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการนักเรียน ของโรงเรียนอนุบาลวิริยา อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการใช้และบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการนักเรียน ของโรงเรียนอนุบาลวิริยา อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตของการศึกษา

1. ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย ผู้บริหาร จำนวน 3 คน ครูผู้สอน จำนวน 5 คน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนที่เป็นบุคคลภายนอก 7 คน ศิษยานิเทศก์ ด้านวัฒนธรรม 1 คน ครูฝ่ายวิชาการ 1 คน นักวิชาการจากศูนย์วัฒนธรรมอำเภอ 1 คน ประชาชนท้องถิ่น 3 คน รวมทั้งสิ้น 21 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาทำการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของอำเภอสันทราย ที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้และส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ซึ่งสามารถแยกเป็นด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้

2.1 ศึกษาเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของอำเภอสันทราย โดยเน้น 3 ด้าน (ข้อมูลจากพันธกิจของ โรงเรียนอนุบาลวิริยะ) ดังนี้

2.1.1 ด้านการละเล่นพื้นบ้าน

2.1.2 ด้านภาษาและวรรณกรรม

2.1.3 ด้านการแต่งกาย

2.2 ศึกษาสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัย (หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ.2546) ประกอบด้วย

2.2.1 ด้านการกำหนดคุณลักษณะของผู้เรียน

2.2.2 ด้านการกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน

2.2.3 ด้านการกำหนดเนื้อหาสาระ

2.2.4 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2.2.5 ด้านการวัดและประเมินผล

2.3 ศึกษาด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตามหลักการคุณภาพ

P D C A

นิยามศัพท์เฉพาะ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ทักษะและประสบการณ์ของชาวบ้านอำเภอสันทราย ด้านการละเล่นพื้นบ้าน ด้านภาษาและวรรณกรรม และด้านการแต่งกาย

แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ประเภทของแหล่งเรียนรู้เฉพาะในอำเภอสันทราย ประกอบด้วย ด้านการละเล่นพื้นบ้าน ด้านภาษาและวรรณกรรม และด้านการแต่งกาย

สภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง การดำเนินการใช้แหล่งเรียนรู้ของครู ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 3 ด้าน เพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ด้านการกำหนดคุณลักษณะผู้เรียน กำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน การกำหนดเนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล

การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการจัดการใช้แหล่งเรียนรู้ของผู้บริหาร ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 3 ด้าน เพื่อการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย การวางแผนใช้แหล่งเรียนรู้ การปฏิบัติตามแผนการใช้แหล่งเรียนรู้ การนิเทศติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้ และการนำผลการประเมินมาใช้ ปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ประโยชน์ที่ได้รับ

เพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ทางภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่นักเรียน
โรงเรียนอนุบาลวิริยา และสามารถส่งเสริมพัฒนาการนักเรียนให้ดียิ่งขึ้น